

Asia: VN/19873/2023

Lausuntopyyntö syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen; työryhmän mietintö

Nykytila

Mitä huomioita teillä on nykytilaa koskien?

Keskeisin huomio on se, että syyteneuvottelua ja tunnustamismenettelyä käytetään harvoin. Tämä on voinut ainakin osaksi johtua siitä, että viranomaisten toimintatavat eivät ole myötävaikuttaneet syyteneuvottelun käyttöön. Menettelyjen harvinaisuuden takia ne ovat melko huonosti tunnettuja varsinkin yksityiskohdiltaan.

Toisaalta tunnustamiseen halukkaat vastaajat tunnustavat rikoksia nykyisin yksinkertaisemmassa menettelyssä eli tavanomaisessa pääkäsittelyssä. Tavanomainen pääkäsittely on menettelyistä paitsi parhaiten tunnettu myös yksinkertaisin silloin, kun vastaaja on ennalta ilmoittanut tunnustavansa rikoksen.

Käräjäoikeus näkee epäkohtana sen, ettei tunnustamiseen jo ennalta halukkaan vastaajan oikeutta alennettuun rangaistukseen ja muihin oikeuksiin ole turvattu samalla tavoin kuin syyteneuvottelumenettelyssä olevan vastaajan oikeuksia. Tällainen vastaaja kuitenkin tuomioistuimen näkökulmasta saattaa tuottaa kaikkein suurimmat resurssisäästöt.

Keskeiset ehdotukset

Velvollisuus arvioida syyteneuvottelun edellytyksiä

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan kysymyksessä on neuvotteluun lopulta ohjautuvaa juttumäärää selvästi suurempaa juttumäärää koskeva ylimääräinen työvaihe. Se saattaa kuluttaa syyttäjälaitoksen entuudestaan riittämättömiä resursseja, vaikka harkintaa ei tarvitse dokumentoida. Ylimääräinen rasitus on ristiriidassa sen julkilausutun tavoitteen kanssa, että tavoitteena on työn säästäminen.

Ilmoitukset asianosaisten oikeuksista

Ei lausuttavaa.

Syyteneuvottelun kohteena olevat rikokset

Esityksen perusteluiden mukaan syyteneuvottelun käyttöalan todellisen laajentumisen oletetaan tapahtuvan ja se myös perusteluilla ohjataan tapahtuvaksi nimenomaan talousrikosasioissa, vaikka menettelyn piiriin esitetäänkin uusia rikosnimikkeitä.

Syyteneuvottelumenettelyä koskevien säännösten tausta-ajatuksena oleva pelko perättömistä tunnustuksista on Suomen olosuhteissa ollut tähän saakka perusteeton. Sen sijaan käyttöalan laajentaminen törkeisiin huumausainerikoksiin saattaa aiheuttaa todellisen perättömien tunnustusten vaaran. Törkeä huumausainerikollisuus on usein järjestäytyneiden rikollisryhmien harjoittamaa toimintaa. Tällaisilla ryhmillä on mahdollisuus painostaa vakavan väkivallan uhalla henkilö kokonaan tai osaksi perusteettomiin tunnustuksiin esimerkiksi velan maksuksi, rangaistukseksi tai ryhmän edun vuoksi.

Käyttöalan laajentaminen törkeään ihmiskauppaan ja törkeisiin ryöstöihin ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan käytännössä toisi resurssisäästöjä huomioon ottaen menettelyn käytön muut edellytykset.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan syyteneuvottelumenettelyn käyttöalaa olisi mahdollista laajentaa aikuisiin ja täysivaltaisiin henkilöihin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Niissä olisi niiden lukumäärän ja käsittelytavan takia mahdollista saavuttaa olennaisia resurssisäästöjä. Näiden rikosten asianomistajat eivät useinkaan ole alisteisessa asemassa suhteessa epäiltyihin varsinkaan enää oikeudenkäyntivaiheessa. Asianomistajilla saattaa myös olla aito intressi saada tunnustus tapahtuneesta rikoksesta ja välttää oikeudenkäynnin mahdollisesti pitkään jatkuva epävarmuus. Luonnollisesti asianomistajan aidosta suostumuksesta tulisi varmistua. Menettelyn käyttöalan laajentaminen saattaisi tosin joissakin tapauksissa aiheuttaa vaaran perättömistä tunnustuksista huomioon ottaen yleinen käsitys näyttökynnyksestä ja rangaistusten ankaruus.

Yhteisösakosta neuvottelu

Ei lausuttavaa.

Liiketoimintakiellosta neuvottelu

Ei lausuttavaa.

Rikoshyödyistä neuvottelu, kun se liittyy asianomistajan vahingonkorvausvaatimukseen

Esitys liittyy asianomistajan asemaan, jota voidaan uudistuksen yhteydessä tai myöhemmin erikseen muuttaa ja aiheuttaa samalla muutos rikoshyödyistä neuvottelemisen edellytyksiin.

Rikoshyödyn menettämisestä ei tulisi neuvotella lainkaan. Esityksen perusteluiden mukaan syyteneuvottelun käyttöalan todellisen laajentumisen oletetaan tapahtuvan ja se myös perusteluilla ohjataan tapahtuvaksi nimenomaan talousrikosasioissa. Talousrikoksia tehdään taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Rikokset saattavat olla perusteellisesti suunniteltuja ja harkittuja. Juuri tällaisissa rikoksissa saattaisivat olla saavutettavissa suurimmat resurssisäästöt, joten ne todennäköisimmin ohjautuisivat syyteneuvotteluun. Tämä tarkoittaisi huolellisen rikossuunnittelun palkitsemista sillä, että rikoksentekijä saa pitää osan rikoshyödyistä. Tämä olisi epäoikeudenmukaista. Se saattaisi myös madaltaa paitsi tunnustamisen myös rikoksen tekemisen kynnystä.

Rikoshyödyistä neuvottelemisen saattaisi olla myös menettelyn käyttöalan julkilausutun tavoitteen vastaista. Perustelujen mukaan rikoshyödyistä neuvoteltaisiin ennen kaikkea silloin, kun vahingonkäräjänä on julkisyhteisö. Käytännössä neuvoteltaisiin siis niistä varoista, joita uudistuksella on tarkoitus säästää. Mietinnön mukaan menettelyn tuottamat säästöt jäisivät tavoitellun laajemman käytön jälkeenkin vain muutamiin satoihin tuhansiin euroihin vuodessa. Jo yksittäinen verorikos voi aiheuttaa miljoonien eurojen veromenetykset. Rikoshyödyn määrä voi siis jo yksittäisessä asiassa ylittää moninkertaisesti uudistuksella tavoitellut säästöt. Säästöjen tavoittelu on perusteetonta, jos säästyneet varat luovutetaan rikoksentekijöille.

Syyteneuvottelu muutoksenhakuasteessa

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan syyteneuvottelu muutoksenhakuasteessa on lähes aina tarkoituksetonta uudistuksen julkilausuttujen tavoitteiden kannalta. Periaatteessa on kuitenkin mahdollista, että se poikkeuksellisesti olisi perusteltua. Sen vuoksi käräjäoikeus kannattaa vaihtoehtoa, jossa menettely jollakin kvalifioidulla perusteella voitaisiin aloittaa vielä muutoksenhakuasteessa.

Seuraamuskannanottojen informatiivisuus

Ei lausuttavaa.

Tunnustamisoikeudenkäynnin määräaika

Käräjäoikeus kannattaa määräajan pidentämistä. Syyttäjien ja tuomareiden työt on työtilanteen takia aikataulutettu paljon määräaika kauemmas tulevaisuuteen. Tähän nähden määräaika aiheuttaa töiden järjestämisessä hankaluuksia, jotka vastaavasti hidastavat joidenkin muiden virkatehtävien suorittamista.

Esitutkintalain mukainen tunnustamismenettely

Käräjäoikeus kannattaa tunnustamismenettelyn poistamista. Menettelyvaihtoehtojen karsiminen parantaa menettelyn ymmärtämistä ja omaksumista. Tämä vähentää väärinkäsityksiä ja lisää todennäköisyyttä menettelyn käyttöön.

Vaikutukset

Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Rikoshyödytystä neuvottelu saattaa aiheuttaa valtiolle taloudellisia menetyksiä verrattuna nykytilanteeseen.

Millaisia viranomaisvaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Käräjäoikeus ei odota, että esityksellä olisi sen toimintaa juurikaan vaikutusta. Tunnustamismenettelyn poistaminen vähentää hiukan väärinkäsitysten vaaraa. Määräajan jatkaminen vähentää menettelystä aiheutuvia ylimääräisiä työjärjestelyjä ja niistä aiheutuvia kiireitä verrattuna nykytilanteeseen.

Millaisia muita yhteiskunnallisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Suunnitelmallisimpien talousrikosten tekijät saattavat hyötyä rikoksista saamalla pitää osan rikoshyödytystä.

Millaisia muita vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan? (Esimerkiksi ihmisryhmiin kohdistuvat vaikutukset)

Menettely voidaan nähdä epäoikeudenmukaiseksi niitä henkilöitä kohtaan, jotka tunnustavat vastaavat rikokset tavanomaisessa rikosprosessissa. Niillä henkilöillä ei yleensä ole yhtä perusteellisesta puolustusta kuin suunnitelmallisten talousrikosten tekijöillä. Kuitenkin heidän asiansa käsittelyssä resurssisäästöt saattavat olla suurimmat.

Vaihtoehtoiset ratkaisut

Miten kommentoitte muita toteuttamisvaihtoehtoja (mietinnön jakso 5) ja erillisessä muistiossa esitettyjä ratkaisuvaihtoehtoja? Millaisia vaikutuksia niillä olisi?

Ei lausuttavaa.

Onko jokin muu tapa, jolla esityksen tavoitteet voitaisiin toteuttaa?

Syyteneuvottelun käyttöalaa voidaan laajentaa siten, että sen piiriin otetaan aikuisiin ja täysivaltaisiin henkilöihin kohdistuvat seksuaalirikokset sillä tavoin kuin edellä on kuvattu.

Resurssisäästöjä on mahdollista saavuttaa myös säätämällä vastaavat edut, esimerkiksi rangaistusasteikon lievennys, niille rikoksentehtäjöille, jotka heti esitutinnan alusta saakka tunnustavat rikoksensa ja auttavat sen selvittämisessä ilman erillistä menettelyä.

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Miten kommentoitte mietinnön näkemyksiä, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä (mietinnön jakso 11)?

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan vastaajan suhtautumiseen perustuvien rangaistuksen ja muiden seuraamusten lievennysten ei pitäisi riippua siitä, missä menettelyssä vastaajan suhtautuminen ilmenee. Lievennysten tulisi määräytyä suoraan niiden perusteeksi ilmoitetuista seikoista, esimerkiksi saavutettavista resurssisäästöistä.

Muut havaintonne ja kommenttinne esitysluonnoksesta

•
Ei lausuttavaa.

Siiki Marika

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus - Lausunnon on valmistellut käräjätuomari

Lasse Palsio